

Csehszlovákia helyzete.

Írta: *Moravek Endre.*

Az alábbiakban rövid, de összefoglaló képet szeretnénk nyújtani arról: milyen célok és elgondolások vezették a mai cseh állam kitervelőit (elsősorban Masarykot és Benest) az önálló Csehszlovákia érdekében kifejtett működésükben, azaz milyen élethivatást láttak a cseh nemzet számára a világtörténelem szempontjából; továbbá, hogy az új állam eddigi életében mennyi siker kísérte az új cseh nacionalizmus megfelelő célkitűzéseit bel- és külföldi viszonylatban s hogy az emberi számítások korlátai közt milyen sejthető jövőt jósolhatunk a fiatal államnak. Röviden: a tizenkét esztendő múlt mérlegelése segítségével meg akarjuk vizsgálni az új cseh állam célkitűzéseinek realizálását, hogy némi következtetést és tanulságot vonhassunk le a jövőre vonatkozólag.

Az új cseh állam kitervelőit egy főgondolat vezette: a germán veszedelem végleges likvidálása. A cseh nacionalizmus nemcsak magára, hanem az egész szlávásra nézve a legveszedelmesebb ellenfélnek a németet tartotta, mely keleti nyelvhatárát századok óta szívós munkával tolta egyre előbbre Kelet felé s amelynek növekvő súlyával a legnyugatabbra ugró szláv sziget, a csehek, évszázados, elkeseredett harcot folytattak a fennmaradásért. Nem csodálható tehát, ha Masarykéék háborús propagandájuk és a bekövetkezendő békeszerződések főcéljául a németiségnek olyan fokú meggyöngítését tűzték ki, mely ezt a népet további expenzivitásra képtelenné teszi, sőt: annak az eltűrésére kényszeríti, hogy a századok munkájával asszimilált „összláv“ területeket „régai uraik“ néprajzilag is visszahódítsák. Az ellenünk felsorakozott összes nemzetek közül ez a cseh csoport tudta egyedül: mit akar. Ennek voltak konkrét hadicéljai, minden apróságra kiterjedő terve, világosan állt előttük egy nagy szláv koncepció s határtalan lelkesedésükkel, diplomáciai ügyességükkel, fáradhatatlan propagandájukkal el tudták érni, hogy a világháború kizárólag a „szláv háború“ irányába tolódott el — anélkül, hogy ezt saját szövetségeseik meglátták volna. Nem is tudjuk elkép-

zolni, hogy milyen arca lenne a ma Európájának Oroszország, a szláv világszövetség legnagyobb bástyájának összeomlása nélkül, ha arra gondolunk, hogy ennek az óriási tényezőnek kiválása ellenére is milyen nagy szláv előretörést hoztak a békeszerződések. Mert az oroszoknak, mint faji tényezőnek, a világpolitikából való időleges kiválásával sem szorult a szláv érdekek érvényesülése a háttérbe s Franciaország segítségével csaknem teljes mértékben megvalósult. A cseh koncepció a *békeszerződések napján* nagyjában realizáltnak látszott: Németországot katonailag minden erejétől megfosztották, nyugati részeit idegen haderő szállta meg; azok a pénzügyi terhek, amelyeket a legyőzött Birodalom kénytelen volt magára vállalni, egy újjáépítést szinte kilátástalanná tettek; keleten hatalmas területet hasítottak ki testéből a feltámasztott új szláv állam, Lengyelország javára. Németország „csatlósát“, az Osztrák-magyar Monarchiát felrobbantották, hogy a két szláv állam (Csehország és Jugoszlávia) életre keljen, illetve nagyra nőhessen, s még Romániát is hajlandók voltak jelentékenyen megerősíteni, csakhogy Magyarország talpraállítását örökre lehetetlenné tegyék. Az ezeréves Magyarország feldarabolása a cseh elgondolás szempontjából elengedhetetlen volt. A csehek a maguk hatmilliós, viszonylag igen csekély, lélekszámával — különösen, ha a természetes hatalmas protektor: Oroszország nem örökösödik felettük — nem érezték magukat eléggé erőseknek; ezért keresték már régebben is a szlovákoknak, a mi tótjainknak barátságát, ezért szakították el tőlünk a Felvidéket, mert azt hitték, hogy a nyelvileg hozzájuk kétségtelenül közel álló tótságot rövidesen a maguk képére formálhatják át s a „csehszlovák“ ideológiában egyesített, ilyesformán már nyolcmillióra szaporodott „államalkotó“ elemmel megkezdhetik a három és félmilliónyi német s az egymilliónyi magyar kisebbség könnyörtelen asszimilálását. Az eredetileg Oroszországnak szánt Ruténföldre is Csehország jelentette be igényét, hogy a nemzeti Oroszország helyreállításáig ezt a területet is biztos kézben tudja, másrészt, hogy a keleti szlávokhoz és szövetségéhez, Romániához, közvetlen átjárása legyen. Az eddig említett kívánságok mind teljesebbé mentek. De a cseh koncepciónak volt még egy nagyon fontos kiegészítő része. Ha hitelt adtuk is a hivatalos cáfolatoknak, melyek az annakidején nagy port felvert Kuffner-féle térképnek hivatalos cseh álláspont-jellegét s azt, hogy annak szerzője maga Benes lenne, kétségbevonták,¹ kétségtelenül bebizo-

¹ Ez a térkép, mely — előszava szerint — a béketárgyalások alkalmával az illetékes tényezőknek bemutatott, Csehország határait Német-

nyitott tény, hogy a békekonferencián a csehek a jugoszlávokkal közös határt kértek, egy, Nyugatmagyarországon északdéli irányban átvonuló korridor képében. Ez a kívánság egyáltalán nem meglepő, sőt: a cseh koncepciót csak ez a részlet teszi teljessé jól megalapozottá, abszolút szilárddá. Ez a korridor képezte volna az összefogó falat az északi és a déli szlávok között s állította volna helyre azt az összeköttetést, melyet Magyarország ezer éven át megszakítva tartott, ez zárta volna be légmentesen a szláv tengerbe a kihalásra ítélt magyar és (szövetség ide, vagy oda!) román szigetecskéket és alkotott volna egy az Északi tengertől az Adriáig nyúló tömör szláv blokkot, melynek vezető nemzete — az orosz egyelőre nem jöhetvén szóba — a cseh lett volna.

A cseh koncepció az elmondottak után tehát a következőkben bontakozik ki: Európa újjarendezése olyanformán, hogy Németország, Ausztria és Magyarország, a szlávizmus természetes ellenségei, nemcsak hogy tisztára saját nyelvterületükre szorítandók, hanem az újbóli megerősödés minden lehetőségétől megfosztandók és minden viszonylatban (területi, pénzügyi, katonai stb.) olyan helyzetbe hozandók, hogy *önálló* politikára örökre képtelenek legyenek. E célból az összes szláv nemzetek felszabadítandók, a már meglévő szláv államok pedig minden lehető módon minél gyorsabban megnövelendők és megerősítendők. Északi, nyugati és déli szlávok között mindenütt hidak építendők, hogy így egy területileg is összefüggő szláv blokk jöjjön létre. Ennek vezére kulturális érettségénél, a pánszlávizmus terén mindig különösen kitűnő szerepénél s az Új-Európa felépítése körül szerzett érdemeinél fogva Csehország kell, hogy legyen. Hogy pedig a vezéri szerepben nagyobb súllyal szerepelhessen, s visszaasszimilálандó németjei ellen több látszólagos joggal léphessen fel, németjeiét csak kétszeresen felülmúló lélekszáma megnövelendő a Felvidék szlovákjaival, akik „csehszlovák” felirat alatt a fölényes cseh kultúra befolyása mellett nyelvileg is gyorsan asszimilálódnak fognak, politikai érettség és tót intelligencia hiányában pedig hűségesen követik majd a cseh irányítást.

Nagy vonalakban vázolva ez volt tehát az az elképzelés, amely az új Csehszlovákiát életre hívta; ez az a szerep és feladat, amelyet megalkotói elébe tűztek. Lássuk most, hogy az elmúlt tizenkét esztendő mit váltott valóra az elképzelésekből, minek a helyes-

országgal szemben csaknem Berlinig, Magyarország felé Budát is elfoglalva, Pestig terjeszti ki s Német-Ausztriát cseh és jugoszláv érdekszférára osztva, széles fronton közvetlen érintkezési felületet teremt a két állam között.

ségét, minek a helytelenségét igazolta s hogy az azóta eltelt idő tanulságai alapján az egyes itt felvetődő problémák a jövőben sejtetőleg milyen irányban fognak fejlődni.

Először is: a germán veszedelem. Ennek végleges eliminálása nem sikerült. Sőt! A csehek megindította „önrendelkezési jogelmélet“ egy új, szélesebb látókörű, az eddigieknél is nagyobb igényekkel fellépő német nacionalizmusnak vetette meg az alapját, mely Nyugaton elvesztett területeiért most már egyértelműleg Kelet felé akar kárpótlást szerezni. Csehország nem hogy szláv előnyomulásra gondolhatna, hanem a közeli jövőben igen komolyan kell már saját németjeinek kegyét keresnie, hogy egy cseh „Anschluss“-probléma is fel ne merüljön. Ha Németország ma katonailag nem is vehető számba, gazdasági helyzete pedig szintén igen súlyos, a békekötés óta mégis hihetetlen rövidesen talpraállt, nemzetközi súlya ismét a régi, a békeszerződésben ráhárított terhek tekintélyes részétől szívós fáradozással megszabadult s kétségtelenül a legjobb úton halad affelé, hogy az európai koncertben régi helyét elfoglalja. Mivel pedig népessége aggasztó mértékben gyarapszik s így kénytelen lesz expanzív politikát folytatni, a fegyvererővel védett győztes Nyugat felől kénytelen a legkisebb ellenállás irányában — Kelet felé terjeszkedni. Hogy ennek a terjeszkedésnek Lengyelország, Oroszország, Csehország, vagy a Balkán lesz-e a legközelebbi célpontja s hogy ez a folyamat békésen, vagy fegyverrel fog-e lezajlani, az lényegében véve a csehekre közömbös: a lényeg az, hogy egy keletre irányuló német expanzió Csehországra nagyon könnyen végzetes lehet. Masarykék egyébként a Monarchia felrobantásával még egy másik oldalról is magukra idézték a német veszedelmet, mert az életképtelenre csonkított Ausztria Németországhoz akar csatlakozni s az Anschluss a német Birodalom közvéleményének is egyhangú követelése. Ezt a kérdést katonai rendszabályokkal elodázni lehet, de megakadályozása csak egy módon érhető el: a Dunamedencének olyan új rendezésével, mely Ausztriának több előnyt nyújt, mint az Anschluss. A cseh koncepció tehát talán Ausztria esetében ismerte félre legjobban a helyzetet.

De nem vált be a cseh elképzelés Magyarországot illetőleg sem. Ha reális erőnk pillanatnyilag elenyészően csekély is, potenciális energiánk, központi fekvésünk megmaradt. Keletről és keletre minden út rajtunk keresztül vezet s annyit veszítettünk, hogy minden változás, minden lehetőség csak nyereséget hozhat nekünk. Ha egy igazságos, bölcs béke megelégedett volna egy független Magyar-

ország korszerű, másnyelvű népeinek fejlődését nemzetközileg is biztosító átszervezésével, ez az új Magyarország a vele sorsközösségben élő, lényegében vele azonos helyzetű Csehországgal, Romániával biztosítani tudta volna az általuk birtokolt területek megőrzését minden hódító szándék, lenyügöző befolyás alól, jött légyen az akár Németország, akár Oroszország felől. A cseh koncepció azonban egyenesen rákényszerítette Magyarországot, hogy minden lehető szövetséget elfogadjon, ha az Csehország vagy Románia ellen irányul. Csehország itt is jóvátehetetlen hibát követett el; ahelyett, hogy a Habsburgokkal százados harcot vívó Magyarországgal a tót-ságon keresztül őszinte baráti viszonyt épített volna ki s az esetleges német expanzió ellen, mely végeredményben bennünket is fenyeget, Magyarországból szilárd hátvédet biztosított volna magának, sikerült neki a természetes szövetségesből elkeseredett ellenséget csinálni.

Igaz, hogy a korridor megvalósítása nélkül a trianoni békeszerződés cseh szempontból csak félmunkát végzett, mert Magyarországnak Ausztrián keresztül egy szabad oldalt biztosított. Ha tehát Magyarország ma még él, sőt még mindig aktív és öncélú politikát űz és izoláltságából végképp kiszabadultnak látszik, abban nem a cseh elképzelés a hibás. A cseh politika az elmúlt évtizedben úgyminden alkalmat felhasznált, hogy a korridort akár Magyarországon, akár Ausztrián keresztül megvalósítsa: hogy ez nem sikerült, az első-sorban Olaszországnak tudható be, amelynek ez a szláv világ-politika egyáltalán nem volt szimpatikus.

Magyarország izolálása tehát nem sikerült, aminthogy meg-hiúsult a nyugati és déliszláv közvetlen kapcsolat terve is. Az elképzelt szláv blokk tehát egy „kisantantta“ szerényedett, melynek világ-politikai súlya évről-évre csökken. S ha Csehországnak sikerült is a hivatalos Lengyelországgal jó viszonyt létesítenie, a lengyel köz-vélemény, melynek a „szláv testvériségről“ még Oroszország idejéből vannak tapasztalatai, a cseh és magyar barátság közül szivesebben választja az utóbbit. S ha e két szláv ország között egyesítő kapocs is a német veszedelem, mindjárt ellensúlyozza ezt az ukrán kérdés. Csehország ugyanis, ha már a hátát egy nemzeti Oroszország nem biztosítja, legalább egy 30—40 milliós Ukrániát szeretne látni maga mögött s azért az ukrán szabadságmozgalmakat titokban ere-jéhez mérten támogatja; ezáltal viszont állandó feszültségbe jut Lengyelországgal, mely Ukrania feltámasztása esetén új országának megcsonkításától fél.

És végül a nagy szfinx: Oroszország! Az egyetlen tényező, amelyik még tényleg megmenthetné a szláv koncepciót, amelyik tartósan stabilizálhatná, vagy még teljesebbé tehetné ezt a szláv berendezkedést a Duna völgyében! De hát egy *ilyen* Oroszország eljövételére belátható időn belül semmi kilátás nincs. Egy kommunista Oroszország nem ismer faji tekinteteket: a mai Oroszország Csehországba csak lázítani jár, mert minden zavarosban szívesen halászik és az új köztársaság élete meglehetősen zavaros. Ha ez a kommunista Oroszország támadásra lendülne, Csehországra ez mindenképpen csak rossz üzlet lehet. Ha pedig a bolsevik uralom meg is bukik, ki tudja, mi jön utána: orosz nacionalizmus, mongol hegemónia, pánázsiai hadjárat? Teljesen bizonytalan! Csak egy bizonyos: hogy a kommunizmus bukását egy nagy-nagy erjedő periodus, egy hosszú chaos fogja követni, míg valami határozott irány ki bír jegecesedni. S addig az új cseh köztársaságot a legkisebb vihar is elsöpörheti, vagy legalább is alaposan megtépázhatja.

Mert az új államnak annyi ellenség közt csak egy igazi barátja volt, akiben sziklaszilárdan bízott: Franciaország. De ha a Németországban legutóbb impozánsan előretörő nacionalizmus a régi intenzitására fokozza is fel megint a francia-cseh megértést, Franciaország Locarno-politikája (s magyar viszonylatban az 1921-es Paléologue-féle francia revíziós ajánlat) bizonyára jó mementóul szolgál majd Csehországnak, hogy ne felejtse el: Párizsban elsősorban francia, nem pedig cseh szemüvegen keresztül látják a dolgokat s ha saját érdekei nincsenek veszélyeztetve, a heves francia is nyugalomszerető rentier-ré vedlik. Marad a kisantant, amelynek csak egy összekötő kapcsa van: félelem Magyarországtól. De erre a sovány alapra világpolitikát építeni, ilyen széthúzó erőkkel komoly szerepet vinni, ilyen külpolitikai kilátások mellett vezérszerepre gondolni — lehetetlen. Egy ilyen kedvezőtlen helyzetben expanzív politikára törekedni esztelenség — sőt: nagy kérdés, hogy a már meglévőnek biztosítása sikerül-e?

Kétségtelenül ügyes és hálás módszer e tekintetben az a külpolitika, amit Csehország is követ, mióta a fenti tényre rájött: pacifistának mutatkozni és előljárni abban a törekvésben, hogy a háború lehetősége kiküszöböltessék, hogy az európai népek nagy összeölelkezése létrejöjjön (s persze, szankcionálja a jelenlegi állapotokat). De minden koreszménél és világáramlatnál inkább biztosít egy államot a belső erő, az egységes akarat. Ahogy ma a pacifizmus, Pán-európa, kisebbségvédelem, nemzetek önrendelkezési joga a divatos

jelszavak és áramlatok, holnap a nagy nemzetegységek, az erősebb joga, az apró népek felesleges volta s ki tudja még mi lehet az új koreszme. Az idők és ideálok változása közepette biztos bázisa minden államnak csak egy lehet: belső egysége, szilárdsága, mely a legnehezebb helyzetből is kiségti.

De az elmúlt tizenkét esztendő megmutatta, hogy a hiányzó erőt nem lehet mesterséges úton előállítani, mint egy kémiai produktumot. A cseh elképzelés, hogy saját erejüket a szlovák őserővel megnövelve, további gyarapodást szerezhetnek a német és magyar kisebbség gyors felszívásával — minden ellenkező látszat ellenére sem megy. Ha a Felvidéken ma már a lakosság 30 százaléka, az intelligencia 50 százaléka cseh is, ha ipar, kereskedelem szinte kizárólag cseh kezekre jutott is, ha a tótságot iskolában, közéletben, templomban, szóval, írásban és képben a legvadabb gyűlöletre nevelik is a magyarok ellen, — éppen ez a cseh előnyomulás fogja a tót népben a teljes pusztulás halálfélelmét felkelteni s az opportunisták, megalkuvók, a selejtes elemek kiválása után meg fog indulni az az elementáris tót akció, amely a „csehszlovák“ képzelgésnek egyszersmindenkorra véget vet. Az eddigi tót autonomista mozgalmat nem tartottuk ilyen életre-halálra menő önvédelmi harcnak, de azt már ez az eddigi, látszatra nagyon heves, kulisszák mögött kompromisszumra mindig kapható, céljaival tisztában nem levő Hlinka-mozgalom is megmutatta a cseheknek, hogy az asszimiláció nagyon nehéz dolog, ami vagy természetes úton megy, vagy sehogy: erőszakkal nem lehet boldogulni, mert csak elkeseredett ellenhatást vált ki — eltörpülő sikerek mellett. Ha a „testvérnépet“, amelyik a csehvel együtt államnemzetté emelkedett, amelyiket mégis csak hipnotizálni lehet a „haza érdekeire“ való hivatkozással, amelyik a Felvidéken magyarral, némettel, ruszinnal, zsidóval szemben mégis csak elsőrendű állampolgárnak számít, véres verejtékezéssel lehet csak úgy-ahogy a csehszlovák állameszméhez csalogatni — milyen eredményeket várhat egy asszimilációs politika a németeknél és a magyaroknál, akiknek számára a cseh államhatalomnak egy jó szava nincsen, akik szenvedésre, elnyomásra, kihalásra vannak ítélve? Természetes, hogy ezeknek számára csak egy reménység marad meg: az irredenta. S labilis külpolitikai helyzet belső nemzetiségi kérdésekkel, irredentákkal súlyosbítva — nagyon sivár perspektíva!

A cseh nemzet, ha ma még nem is látja tisztán, még néhány esztendő tapasztalatai után rá fog jönni — mert okvetlenül rá kell jönnie —, hogy az a koncepció, amely életre hívta, elméretezett, a

reális eshetőségekkel nem számoló, nagyzóló volt, amelynek megvalósítása elháríthatatlan kül- és belpolitikai nehézségekbe ütközik. S ha akkor lemond is világhatalmi törekvéseiről, szláv vezérszerepről, 16 milliós egységes cseh nemzetről és legalább mai birtokállományát kísérli meg biztosítani kisebbségeinek dédelgetésével, nagy kérdés, hogy az idők viharainak hogy fog ellentálni a fiatal szervezet — különösen, ha egyszer aktuálissá lesz a német és magyar veszedelem, amelyet a „népek önrendelkezési jogának“ feltalálásával a cseh nemzet saját maga idézett fel a fejére. Egy biztos: a „felszabadulás“ mámoros kezdete, a nagy akarások, nagy célkitűzések — és súlyos kudarcok, zsákutcába torkolló elindulások első évtizede után most a cseh politikában a magábaszállás, a reális helyzetbe való beilleszkedés, a meglevőnek biztosítására törekvés időszakának kell jönnie, ha a gyors felbomlást el akarják kerülni. Hogy ennek belátására s az ebből folyó cselekvésre lesz-e elég önuralom a cseh nacionalizmusban s hogy egy új, a nemzetiségek kibékítésére irányuló periódus elég hatékonyan fog-e bizonyulni arra, hogy a centrifugális belső erőkkkel és a kívülről fenyegető veszedelmekkel szemben biztosítsa a mai állam fennmaradását, azt majd csak egy távolabbi időpontban fogjuk tisztábban láthatni.